

Aktualizácia štandardov CPT ohľadom policajného zaistenia

*Výňatok z dvanástej všeobecnej správy,
zverejnenej v roku 2002*

33. Na dobré fungovanie spoločnosti je nevyhnutné, aby polícia mala právomoc zatknúť, dočasne zadržať a vypočuť osoby podozrivé zo spáchania trestného činu a ďalšie kategórie osôb. S týmito právomocami sa však spája riziko zastrašovania a zlého fyzického zaobchádzania. Ťažiskom činnosti CPT je hľadať spôsoby, ako toto riziko znížiť na absolútne minimum a zároveň neprímerane nesťažiť polícii riadne vykonávanie jej úloh. Hoci CPT konštatuje, že v mnohých krajinách existuje v oblasti policajného zaistenia povzbudivý vývoj, jeho zistenia ešte príliš často svedčia o nutnosti neustálej bdelosti.

34. **Vypočúvanie podozrivých osôb** je špecializovaným úkonom, ktorého uspokojivé vykonávanie si vyžaduje špecifickú prípravu. Predovšetkým treba úplne presne stanoviť *presný cieľ vypočúvania*: týmto cieľom by malo byť získanie presných a spoľahlivých informácií zameraných na odhalenie pravdy o vyšetrovaných záležitostiach a nie dosiahnuť priznanie osoby, ktorú príslušníci polície vykonávajúci výsluch už považujú za vinnú. Tento cieľ by popri zabezpečení primeranej odbornej prípravy pre príslušníkov orgánov na uplatňovanie práva významne podporilo vypracovanie etického kódexu vzťahujúceho sa na vypočúvanie osôb podozrivých zo spáchania trestného činu.

35. Delegácie CPT doteraz uskutočnili veľký počet rozhovorov so zaistenými osobami v rozličných krajinách, ktoré predkladali dôveryhodné tvrdenia o zlom fyzickom zaobchádzaní, zastrašovaní alebo vyhrážaní zo strany policajtov, ktorí sa od nich počas vypočúvania snažili získať priznanie. Je samozrejmé, že systém trestnej justície, v ktorom sa pripisuje veľký význam *priznaniu ako dôkazu*, motivuje príslušníkov vyšetrojúcich trestný čin – často vystavených tlaku na dosiahnutie výsledkov – k použitiu fyzického alebo psychologického nátlaku. Pri predchádzaní mučeniu a iným formám zlého zaobchádzania má zásadný význam zavádzanie takých metód vyšetrovania trestnej činnosti, ktoré môžu potenciálne znížiť dôraz kladený na priznanie a na ďalšie dôkazy a informácie vedúce k odsúdeniu, získané prostredníctvom vypočúvania.

36. Významnú poistku proti zlému zaobchádzaniu so zaistenými osobami predstavujú **elektronické (t. j. zvukové a/alebo obrazové) záznamy policajného vypočúvania**. CPT s potešením konštatuje, že o zavedení takýchto systémov uvažuje čoraz viac krajín. Pomocou týchto zariadení je možné vyhotoviť úplný a autentický záznam výsluchu, čím sa podstatne uľahčí vyšetrovanie akéhokoľvek obvinenia zo zlého zaobchádzania. Je to v záujme osôb, voči ktorým sa polícia dopustila zlého zaobchádzania, aj príslušníkov polície, ktorí boli neodôvodnene obvinení z fyzického násillia alebo z psychologického nátlaku. Elektronické zaznamenávanie policajných výsluchov obmedzuje aj možnosť obvinených neskôr poprieť, že urobili isté doznanie.

37. CPT sa pri viacerých príležitostiach v nejednej krajine stretol s **miestnosťami na vypočúvanie**, ktoré pôsobili veľmi zastrašujúco: boli to napríklad miestnosti vymaľované na čierne s bodovými svetlami zamierenými na stoličku, na ktorej sedí vypočúvaný. Zariadenia tohto druhu nemajú v policajnej službe miesto.

Okrem primeraného osvetlenia, kúrenia a vetrania by v miestnostiach určených na vypočúvanie mali mať všetci účastníci vypočúvania možnosť sedieť na stoličkách, ktoré sú si podobné čo do štýlu aj komfortu. Vypočúvajúci príslušník by sa nemal nachádzať v dominantnej pozícii (napr. vyššie) vo vzťahu k podozrivej osobe, ani by od nej nemal byť príliš vzdialený. Farebné ladenie miestnosti by malo byť neutrálne.

38. V niektorých krajinách sa CPT stretol s praxou, že osobám v policajnom zaistení sa najmä počas vypočúvania **zaväzujú oči**. Delegácie CPT dostali od polície rôzne – a často protirečivé – vysvetlenia tejto praxe. Na základe informácií získaných v priebehu rokov výbor dospel k jednoznačnému záveru, že v mnohých prípadoch, ak nie vo väčšine, sa osobám zaväzujú oči preto, aby neboli schopné identifikovať príslušníkov polície, ktorí sa voči nim dopúšťajú zlého zaobchádzania. Dokonca aj keď nedochádza k žiadnemu fyzickému násiliu, zaväzovanie očí zaistených – a najmä vypočúvaných – osôb predstavuje istú formu útlaku, ktorého účinok na danú osobu sa často rovná zlému psychologickému zaobchádzaniu. CPT odporúča výslovne zakázať zaväzovanie očí osôb v policajnom zaistení.

39. CPT sa v priestoroch polície nezriedka stretával s **podozrivými predmetmi**, ako sú drevené palice, rúčky od metly, bejzbalové pátky, kovové tyče, kusy hrubého elektrického kábla, napodobeniny strelných zbraní alebo nožov. Vo viacerých prípadoch prítomnosť takýchto predmetov podporila dôveryhodnosť tvrdení, s ktorými sa stretli delegácie CPT, že predmety tohto druhu sa používali na vyhrážanie sa a/alebo bitie osôb držaných v týchto zariadeniach.

Polícia prítomnosť týchto predmetov bežne vysvetľuje tak, že boli zhabané podozrivým osobám a majú sa použiť ako dôkazy. Skutočnosť, že uvedené predmety neboli nikdy označené štítkom a často boli roztratené po rôznych miestach budovy (niekde boli umiestnené za závesmi alebo skriňami), nutne vyvoláva nedôveru v toto vysvetlenie. Aby sa rozptýlili dohady o nenáležitom správaní sa príslušníkov polície a odstránil potenciálny zdroj ohrozenia personálu ako aj zadržovaných osôb, veci zaistené s cieľom použiť ich ako dôkazy by sa mali vždy riadne označiť, zaevidovať a uskladniť v miestnosti určenej na tento účel. Všetky ostatné predmety uvedeného typu by mali byť z policajných priestorov odstránené.

40. Hneď od svojho vzniku začal CPT presadzovať trojicu práv osôb v policajnom zaistení: **právo na prístup k právnenému zástupcovi, právo na prístup k lekárovi a právo informovať o zaistení príbuzného alebo tretiu stranu podľa vlastného výberu**. v mnohých štátoch boli prijaté kroky na zavedenie alebo posilnenie týchto práv v súlade s odporúčaním CPT. Konkrétne právo na prístup k právnenému zástupcovi počas policajného zaistenia sa dnes v krajinách, ktoré výbor navštívil, všeobecne uznáva; v tých málo krajinách, kde toto právo ešte neexistuje, existujú plány na jeho zavedenie.

41. V mnohých krajinách sa však pozoruje značná neochota splniť odporúčanie CPT na zaručenie práva na prístup k právnenému zástupcovi hneď od začiatku zaistenia¹. v niektorých krajinách sa toto právo priznáva osobám zadržaným políciou až po určitom čase strávenom v policajnom zaistení; v iných krajinách sa toto právo môže uplatniť až vtedy, keď je proti zadržanej osobe vznesené formálne obvinenie.

¹ CPT následne publikoval podrobnejšiu kapitolu na tému „prístup k advokátovi ako prostriedok prevencie proti zlému zaobchádzaniu“; viď články 18-25 21. Všeobecnej správy CPT (CPT/Inf (2011) 28).

CPT opakovane zdôrazňuje, že podľa jeho skúseností najväčšie riziko zastrašovania a zlého zaobchádzania existuje práve v čase bezprostredne nasledujúcom po zbavení slobody. Preto je právo osôb zaistených políciou na prístup k právnomu zástupcovi už v tomto čase základnou poistkou proti zlému zaobchádzaniu. Existencia tohto práva pôsobí odrádzajúco na tých, čo by chceli zle zaobchádzať so zadržanými; právny zástupca môže navyše uskutočniť primerané úkony v prípade, že skutočne došlo k zlému zaobchádzaniu. CPT uznáva, že na ochranu legitímnych záujmov policajného vyšetrovania môže byť výnimočne nevyhnutné na istý čas oddialiť kontakt zaistenej osoby s právnym zástupcom podľa jej výberu. Nemalo by však vyústiť do úplného odoprenia práva na prístup k právnomu zástupcovi v uvedenom období. v takýchto prípadoch by sa mal zabezpečiť prístup k inému nezávislému právnomu zástupcovi.

Právo na prístup k právnomu zástupcovi musí zahŕňať aj právo hovoriť s ním bez prítomnosti tretej osoby. Zaistená osoba by mala mať v zásade právo na prítomnosť právneho zástupcu aj počas každého policajného vypočúvania. Nemalo by to samozrejme zabrániť polícii vypočuť v naliehavých prípadoch zaistenú osobu aj v neprítomnosti právneho zástupcu (ktorý nemusí byť okamžite dostupný), ani vymeniť právneho zástupcu, ktorý znemožňuje riadny priebeh vypočúvania.

CPT taktiež zdôrazňuje, že právo na prístup k právnomu zástupcovi by nemali mať len osoby podozrivé zo spáchania trestnej činnosti, ale všetky osoby, ktoré majú zákonnú povinnosť dostaviť sa do policajného zariadenia – a stráviť tam istý čas – napr. ako „svedkovia“.

A ďalej, aby právo na prístup k právnomu zástupcovi bolo aj v praxi skutočne účinné, malo by sa primerane zabezpečiť aj tým osobám, ktoré si nemôžu dovoliť zaplatiť advokáta.

42. Osoby v policajnom zaistení by mali mať oficiálne uznávané právo na **prístup k lekárovi**. Inými slovami, vždy, keď sa dožadujú lekárskej prehliadky, by mal byť bezodkladne privolaný lekár; príslušníci polície by sa nemali pokúšať tieto žiadosti filtrovať. Právo na prístup k lekárovi by malo ďalej znamenať aj právo zaistenej osoby požiadať o lekársku prehliadku lekárom podľa vlastného výberu (popri vyšetrení lekárom, ktorého prizvala polícia).

Všetky lekárske prehliadky osôb v policajnom zaistení sa musia vykonávať mimo dosluhu príslušníkov polície a pokiaľ v konkrétnom prípade lekár neprejaví opačné želanie, aj mimo ich dohľadu.

Zároveň je dôležité, aby osoby prepustené z policajného zaistenia bez toho, aby boli predvedené pred sudcu, mali právo priamo požiadať o lekársku prehliadku/osvedčenie od uznaného súdneho lekára.

43. Právo zaistenej osoby **na informovanie tretej strany o zaistení** by sa malo zásadne zaručiť hneď od začiatku policajného zaistenia. CPT samozrejme uznáva možnosť istých výnimiek z uplatňovania tohto práva s cieľom chrániť legitímne záujmy policajného vyšetrovania. Tieto výnimky by však mali byť jednoznačne ustanovené a prísne časovo obmedzené a ich uplatňovanie by mali sprevádzať primerané záruky (napr. že každý odklad informovania o zaistení sa písomne zaznamená spolu s jeho dôvodmi a musí ho schváliť vyššie postavený príslušník polície, ktorý nie je spojený s prípadom, alebo prokurátor).

44. Práva osôb zbavených slobody by nemali veľký význam, keby osoby, ktorých sa to týka, nevedeli o ich existencii. Je preto absolútne nevyhnutné osoby v policajnom zaistení **výslovne informovať o ich právach** bez meškania a v jazyku, ktorému rozumejú. Možno to zabezpečiť tak, že všetkým osobám v policajnom zaistení sa hneď na začiatku zaistenia predloží formulár, v ktorom sú tieto práva zreteľne vymedzené. Okrem toho by mali podpísať vyhlásenia potvrdzujúce, že boli poučené o svojich právach.

45. CPT pri viacerých príležitostiach zdôrazňoval **úlohu súdnych orgánov a prokuratúry** v boji proti zlému zaobchádzaniu zo strany polície.

Napríklad všetky osoby zadržané políciou, u ktorých bol podaný návrh na vzatie do väzby, by mali byť fyzicky predvedené pred sudcu, ktorý musí o tejto veci rozhodnúť; v niektorých krajinách, ktoré CPT navštívil, sa to ešte stále nerobí. Predvedenie osoby pred sudcu je pre podozrivého, ktorý bol vystavený zlému zaobchádzaniu, vhodnou príležitosťou na podanie sťažnosti. Navyše aj v prípade, že nebola podaná výslovná sťažnosť, sudca môže zavčasu urobiť potrebné kroky, ak zistí iné známky zlého zaobchádzania (napr. viditeľné poranenie alebo celkový vzhľad či správanie sa osoby).

Sudca musí samozrejme urobiť príslušné kroky zakaždým, keď existujú známky zlého zaobchádzania zo strany polície. Keď podozrivý, ktorý je predvedený pred sudcu ku koncu policajného zaistenia, udáva zlé zaobchádzanie, sudca by mal vždy písomne zaznamenať jeho tvrdenia, okamžite nariadiť prehliadku súdnym lekárom a vykonať potrebné kroky na zabezpečenie riadneho prešetrenia týchto tvrdení. Tento prístup by sa mal uplatňovať bez ohľadu na existenciu viditeľných vonkajších zranení. Sudca by mal ďalej požiadať o prehliadku súdnym lekárom aj v neprítomnosti výslovného tvrdenia o zlom zaobchádzaní vždy, keď má iné dôvody domnievať sa, že predvedená osoba mohla byť obeťou zlého zaobchádzania.

Dôkladné vyšetrenie všetkých sťažností na zlé zaobchádzanie zo strany príslušníkov polície súdnymi a ďalšími príslušnými orgánmi, a v odôvodnených prípadoch uloženie primeraného trestu, má silný odstrašujúci účinok. a naopak, ak tieto orgány účinne neriešia postúpené sťažnosti, príslušníci orgánov na uplatňovanie práva, ktorí majú sklony k zlému zaobchádzaniu so zaistenými osobami, rýchlo nadobudnú presvedčenie, že tak môžu beztrestne robiť aj naďalej.

46. Niekedy je potrebný **dodatočný policajný výsluch osôb vzatých do väzby**. CPT zastáva názor, že z hľadiska predchádzania zlému zaobchádzaniu by bolo oveľa vhodnejšie, keby sa vypočúvanie uskutočnilo v príslušnom väzenskom zariadení, než v priestoroch polície. Premiestnenie osôb vo výkone väzby do policajného zaistenia na účely ďalšieho vypočúvania by sa malo žiadať a povoľovať len vtedy, keď je absolútne nevyhnutné. Zásadne platí aj to, že vo výnimočných prípadoch, keď sa osoba vo výkone väzby vráti do policajného zaistenia, mala by mať nárok na všetky tri práva, o ktorých sa hovorí v odsekoch 40 až 43.

47. Policajné zaistenie je (alebo aspoň by malo byť) relatívne krátkodobé. Napriek tomu musia **podmienky v celách policajného zaistenia** splňať niektoré minimálne *základné požiadavky*.

Všetky policajné cely by mali byť čisté a primerane priestranné² vzhľadom na počet osôb, ktorý sa v nich zvykne nachádzať, a mali by mať vyhovujúce osvetlenie (t. j. umožňujúce čítanie mimo času vyhradeného na spánok); cely by mali mať podľa možnosti denné svetlo. Cely by ďalej mali poskytovať možnosť odpočinku (napr. stoličku alebo lavicu pripevnenú na podlahu) a osobám, ktoré v nich musia zostať cez noc, by sa mal poskytnúť čistý matrac a prikrývky. Osoby v policajnom zaistení by mali mať prístup k riadnemu sanitárnemu zariadeniu v slušných podmienkach a mali by mať možnosť vykonať osobnú hygienu. Mali by mať okamžitý prístup k pitnej vode a každý deň by mali v primeraných intervaloch dostať stravu vrátane aspoň jedného kompletného jedla (t. j. výdatnejšieho než je obložený chlieb). Osobám, ktoré sú držané v policajnom zaistení 24 alebo viac hodín, by sa mala podľa možnosti ponúknuť každodenná vychádzka na čerstvom vzduchu.

² Pokiaľ ide o veľkosť policajných cel, pozri aj odsek 43 druhej všeobecnej správy (CPT/Inf(92) 3).

Mnohé cely policajného zaistenia, ktoré navštívili delegácie CPT, tieto minimálne normy nespĺňajú. To môže byť osobitne znevýhodňujúce pre osoby, ktoré sú potom predvedené pred sudcu; osoby predvedené pred sudcu majú za sebou príliš často jeden alebo niekoľko dní strávených v nevyhovujúcich a špinavých celách bez možnosti primeraného odpočinku, stravy a osobnej hygieny.

48. K starostlivosti, ktorú je polícia povinná zabezpečiť pre osoby v jej zaistení, patrí aj zodpovednosť za ich *bezpečnosť a fyzickú integritu*. Z toho vyplýva, že riadne monitorovanie priestorov používaných na zaistenie je neoddeliteľnou súčasťou povinnej starostlivosti zo strany polície. Treba prijať primerané kroky na zabezpečenie možnosti rýchleho kontaktu osôb v policajnom zaistení s dozorným personálom.

Pri mnohých príležitostiach delegácie CPT zistili, že policajné cely sa nachádzali ďaleko od kancelárií alebo priestorov, kde sa normálne zdržiavajú príslušníci polície, a že v nich chýbali akékoľvek zariadenia (napr. privolávací systém) umožňujúce zaisteným osobám privolať príslušníka. Za týchto okolností existuje značné riziko, že sa načas nezareaguje na rôzne incidenty (násilie medzi zadržanými osobami; pokusy o samovraždu; požiar atď.).

49. CPT vyjadril obavy aj v súvislosti s praxou pozorovanou v niektorých krajinách, keď každý operatívny útvar (pre narkotiká, organizovaný zločin, boj proti terorizmu) má svoje vlastné zariadenie na zadržiavanie osôb, v ktorom vykonávajú dozor príslušníci z daného útvaru. Výbor zastáva názor, že od tohto prístupu by sa malo upustiť v prospech *centrálneho zariadenia na zadržiavanie*, v ktorom by mal pôsobiť osobitný zbor pozostávajúci z príslušníkov, ktorí absolvovali prípravu na vykonávanie tejto dozornej funkcie. Takmer určite by to zlepšilo situáciu z hľadiska prevencie zlého zaobchádzania. Navyše, zbavenie sa dozorných povinností by mohlo byť pre jednotlivé operatívne útvary výhodné tak z hľadiska riadenia ako aj logistiky.

50. K zabráneniu zlého zaobchádzania s osobami v policajnom zaistení a všeobecnejšie aj k zabezpečeniu uspokojivých podmienok zadržania môže napokon významne prispieť **inšpekcia policajných zariadení nezávislým orgánom**. Aby bola činnosť takéhoto orgánu skutočne efektívna, jeho návštevy by mali byť pravidelné a neohlásené a príslušný orgán by mal mať právomoc rozprávať sa so zaistenými osobami bez prítomnosti tretej osoby. Mal by pritom preskúmať všetky otázky súvisiace so zaobchádzaním so zaistenými osobami: vedenie záznamov o zaistení; poučenie zaistených osôb o ich právach a reálne uplatňovanie týchto práv (najmä troch práv uvedených v odsekoch 40 až 43); dodržiavanie pravidiel vypočúvania osôb podozrivých zo spáchania trestného činu; a materiálne podmienky zaistenia.

Zistenia uvedeného orgánu by sa mali postúpiť nielen polícii, ale aj inému orgánu nezávislému od polície.